

**Kierunki rozwoju otwartego dostępu
do publikacji i wyników badań
naukowych w Polsce**

Podstawowe pojęcia

W niniejszym dokumencie przyjmuje się następujące definicje:

otwarty dostęp gratis – „darmowy i otwarty dostęp – rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym oraz możliwość nieodpłatnego i nieograniczonego technicznie korzystania z niego zgodnie z właściwymi przepisami”¹;

otwarty dostęp libre – „wolny i otwarty dostęp – rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym wraz z udzieleniem każdemu licencji na nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne korzystanie z niego oraz z jego ewentualnych opracowań; licencja może zawierać postanowienia nakładające na korzystającego zobowiązania nienaruszające istoty uprawnienia do nieograniczonego, nieodpłatnego i niewyłącznego korzystania, takie jak obowiązek przekazania odbiorcy informacji o twórcy, producencie lub wydawcy, przedmiocie licencji oraz o jej postanowieniach, lub obowiązek udostępnienia odbiorcom przedmiotu licencji lub jego opracowania na takiej samej licencji (wolna licencja)”².

Ilekcioć w niniejszym dokumencie jest mowa o otwartym dostępie bez szczegółowego określenia jego rodzaju, należy przez to rozumieć otwarty dostęp gratis lub otwarty dostęp libre.

Jednocześnie przyjmuje się następujące rozumienie tzw. drogi złotej i zielonej otwartego dostępu do publikacji:

droga złota – zapewnienie otwartego dostępu gratis albo libre przez wydawcę, w szczególności poprzez publikację utworu w czasopiśmie naukowym lub książce;

droga zielona – zapewnienie otwartego dostępu gratis albo libre przez autora poprzez zdeponowanie utworu w repozytorium.

Pojęcie “repozytorium” rozumiane jest w następujący sposób:

repozytorium – narzędzie informatyczne służące do deponowania, przechowywania i udostępniania w Internecie bieżącego dorobku naukowego instytucji naukowych (repozytoria instytucjonalne) lub określonych dziedzin nauki (repozytoria dziedzinowe). Repozytoria mogą służyć do deponowania zarówno publikacji jak i wyników badań naukowych.

¹ *Wdrożenie i promocja otwartego dostępu do treści naukowych i edukacyjnych*, s. 264. Dostępny: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/1545/20120208_EKSPERTYZA_OA_ICM.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

² Tamże: s. 264 – 265.

Pojęcia „jednostka naukowa” oraz „uczelnia” rozumiane są w następujący sposób:

jednostka naukowa – jednostka naukowa w rozumieniu art. 2 pkt 9 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 roku o zasadach finansowania nauki³;

uczelnia – szkoła wyższa w rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym.

Pojęcie „krajowe instytucje finansujące badania naukowe ze środków publicznych” rozumiane jest w następujący sposób:

krajowe podmioty finansujące badania naukowe ze środków publicznych – Narodowe Centrum Nauki (NCN), Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR) oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) w zakresie finansowania programów Ministra (np. Narodowy Program Rozwoju Humanistyki).

³ W przypadku omawianych w niniejszym dokumencie polityk i działań w zakresie otwartego dostępu prowadzonych przez jednostki naukowe będące podstawowymi jednostkami organizacyjnymi uczelni (np. wydziałów) zalecana jest koordynacja na szczeblu całej uczelni w celu uzyskania efektu synergii.

Wstęp

Niniejszy dokument określa strategiczne kierunki wdrożenia otwartego dostępu do publikacji naukowych i wyników badań naukowych w Polsce. Opowiadając się za koncepcją otwartej nauki oraz doceniając korzyści płynące z otwartego dostępu do rezultatów najnowszych badań naukowych, w poczuciu odpowiedzialności za efektywne wykorzystanie publicznych środków przeznaczanych na badania naukowe i mając na uwadze pożytek wszystkich obywateli Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego realizuje politykę otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych będących rezultatem badań finansowanych ze środków publicznych.

Przedstawiona w niniejszym dokumencie polityka otwartego dostępu opiera się na pięciu zasadach. Zgodnie z **zasadą otwartości**, publikacje naukowe, które powstają w wyniku badań finansowanych ze środków publicznych, powinny być publicznie dostępne. Zgodnie z **zasadą równoległych dróg**, dostęp ten może być zapewniony zarówno poprzez publikację w recenzowanych otwartych czasopismach i książkach naukowych (droga złota), jak i deponowanie publikacji w repozytoriach (droga zielona). Zgodnie z **zasadą szybkiego dostępu**, publikacje powinny zostać udostępnione po upływie jak najkrótszego czasu od daty ich publikacji, najlepiej natychmiastowo. Zgodnie z **zasadą maksymalizacji jakości treści**, udostępniane publikacje powinny być jak najbliższe wersji opublikowanej; najlepiej, aby udostępniana była tzw. ostateczna wersja wydawcy, czyli ta wersja artykułu naukowego, która ukazała się w czasopiśmie naukowym, lub ta wersja książki, która została opracowana przez wydawcę. Zgodnie z **zasadą maksymalizacji korzyści**, publikacje powinny być udostępniane w modelu otwartego dostępu libre, najlepiej z wykorzystaniem światowych standardów prawnych licencji Creative Commons Uznanie autorstwa (CC-BY) lub licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach (CC-BY-SA).

Sytuacja obecna i kontekst międzynarodowy

Powszechny i bezpłatny dostęp do aktualnej wiedzy stanowi jeden z fundamentów funkcjonowania i rozwoju demokratycznego społeczeństwa. Dotychczasowy, oparty na druku i systemie opłat za dostęp, model dystrybucji publikacji naukowych ma ze swej istoty charakter wykluczający. Sprawia to, iż krąg osób i instytucji posiadających dostęp do ustaleń współczesnej nauki pozostaje ograniczony.

Rozpoznając słabości istniejącego modelu dystrybucji wiedzy, wiodące instytucje finansujące badania naukowe (np. National Institutes of Health, Wellcome Trust, Research Councils UK, European Research Council) oraz liczne instytucje akademickie (np. Harvard University, Massachusetts Institute of Technology, Princeton University, Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, Magyar Tudományos Akadémia) przyjęły w ostatnich latach tzw. otwarte mandaty, czyli regulacje zobowiązujące pracowników naukowych lub beneficjentów grantów do

otwartego udostępniania recenzowanych artykułów naukowych, prac dyplomowych i danych badawczych. Serwis Registry of Open Access Repositories Mandatory Archiving Policies (<http://roarmap.eprints.org/>) odnotowywał na koniec 2014 roku ponad 600 otwartych mandatów przyjętych przez instytucje na całym świecie.

Europejska Rada ds. Badań Naukowych (European Research Council - ERC) na podstawie opublikowanych 17 grudnia 2007 roku *Wytycznych dotyczących otwartego dostępu (ERC Scientific Council Guidelines for Open Access)* wymaga, aby wszystkie – powstałe w ramach finansowanych przez ERC projektów badawczych – publikacje, które przeszły proces recenzji naukowej, były umieszczane w odpowiednich repozytoriach instytucjonalnych lub dziedzinowych i były dostępne w modelu otwartym nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty publikacji. ERC uważa również za niezbędne, aby dane naukowe zawarte w publikacji były umieszczane w odpowiednich bazach danych tak szybko, jak to możliwe – najlepiej natychmiast, a w żadnym wypadku nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty publikacji.

Również Komisja Europejska konsekwentnie prowadzi politykę otwartego dostępu. W latach 2008-2014 realizowany był Pilotaż Open Access (Open Access Pilot) w ramach Siódmego Programu Ramowego, natomiast w Programie Horyzont 2020 otwarty dostęp został przyjęty jako ogólna zasada. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1290/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r., ustanawiające zasady uczestnictwa i upowszechniania dla programu Horyzont 2020 – programu ramowego w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020) – oraz uchylające Rozporządzenie (WE) Nr 1906/2006*, wprowadziło obowiązkowy otwarty dostęp do publikacji naukowych powstałych w ramach programu Horyzont 2020.

W *Zaleceniu Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 (2012/417/UE) w sprawie dostępu do informacji naukowej i jej ochrony* Komisja rekomenduje, aby państwa członkowskie „określiły jasne strategie rozpowszechniania i otwartego dostępu do publikacji naukowych, które powstają w wyniku badań finansowanych ze środków publicznych”, w efekcie których staną się one dostępne w modelu otwartym.

Cele działań

Uwzględniając powyższe uwarunkowania Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁴ określa w niniejszym dokumencie strategiczne kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce. Celem podejmowanych działań jest zwiększenie dostępności i wykorzystania publikacji oraz wyników badań naukowych finansowanych ze środków publicznych w Polsce, a co za tym idzie, pełniejsze wykorzystanie potencjału polskiej nauki w interesie całego społeczeństwa. Głównym środkiem do osiągnięcia tego celu będzie stopniowa

⁴ W dokumencie używa się również skrótu „MNiSW” zamiennie z pełną nazwą Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

zmiana sposobu dystrybucji publikacji i wyników badań naukowych, oparta o nowe technologie informacyjno-komunikacyjne i zasadę otwartości. Realizacja tego celu wymagać będzie podjęcia działań przez kluczowych interesariuszy – w tym instytucje finansujące badania, jednostki naukowe i szkoły wyższe – we wszystkich obszarach istotnych dla dystrybucji wiedzy naukowej. Upowszechnianie otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych jest ogólnoswiatowym trendem, który nasila się wraz z rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz znajduje swoje odzwierciedlenie w działaniach na szczeblu lokalnym i krajowym prowadzonych w Polsce. Niniejszy dokument podkreśla potrzebę kontynuacji, intensyfikacji oraz koordynacji działań związanych z rozwojem otwartego dostępu w Polsce.

Otwarty dostęp wiąże się z licznymi korzyściami dla społeczeństwa i systemu nauki. Podatnicy, w tym także osoby i instytucje spoza środowiska naukowego (np. przedsiębiorcy), uzyskują dostęp do wyników badań naukowych finansowanych ze środków publicznych. Otwartość pozwala wykorzystać potencjał nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, dzięki którym publikacje naukowe stają się lepiej widoczne i łatwiejsze do znalezienia, co prowadzi do wzrostu ich oddziaływania zarówno w środowisku naukowym, jak i w innych obszarach życia społecznego i gospodarczego. Komunikacja naukowa i współpraca różnych podmiotów stają się łatwiejsze, szybsze i bardziej efektywne. Instytucje naukowe oraz instytucje finansujące badania naukowe zyskują narzędzia zarządzania, ewaluacji i promocji. Otwarty dostęp prowadzi do maksymalizacji zwrotu z inwestycji w badania naukowe oraz umożliwia racjonalizację kosztów dystrybucji wiedzy.

„Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce” określają strategiczne wytyczne oraz katalog działań, które bezpośrednio odpowiadają na *Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 w sprawie dostępu do informacji naukowej i jej ochrony*. Zmiany te pozwolą Polsce aktywnie włączyć się w zachodzące w Europie i na świecie przemiany systemu dystrybucji publikacji i wyników badań naukowych, który ze swej istoty ma charakter ponadnarodowy.

Zaleca się, aby polityki instytucjonalne w zakresie otwartego dostępu tworzone przez poszczególnych interesariuszy uwzględniały główne wytyczne zawarte w niniejszym dokumencie oraz były zbieżne w szczególności z politykami otwartego dostępu, które zostaną przyjęte przez krajowe podmioty finansujące badania naukowe ze środków publicznych (NCN, NCBR, MNiSW). Dzięki temu możliwe będzie wdrażanie otwartego dostępu w sposób skoordynowany i spójny w skali kraju.

Ponadto należy podkreślić, że realizacja polityki otwartego dostępu wymaga pełnego poszanowania praw autorskich, praw pokrewnych, przepisów dotyczących baz danych oraz praw własności przemysłowej – co powinno być realizowane w oparciu o polityki otwartego dostępu przyjęte przez jednostki naukowe, uczelnie i krajowe podmioty finansujące badania naukowe ze środków

publicznych oraz stosowne postanowienia w umowach z autorami publikacji lub podmiotami udostępniającymi publikacje i wyniki badań naukowych.

Upowszechnianie dostępu do wyników badań naukowych z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi informatycznych

Upowszechnianie dostępu do wyników badań naukowych jest możliwe dzięki zastosowaniu nowoczesnych narzędzi informatycznych, w tym: elektronicznych baz danych, portali internetowych, repozytoriów i serwisów realizujących usługi w oparciu o otwarte dane i udostępniających dane, które mogą być ponownie wykorzystywane przez innych badaczy i użytkowników zgodnie z ich przeznaczeniem i zakresem licencji. Otwarty dostęp implikuje przede wszystkim upowszechnianie w formie cyfrowej w Internecie, za pośrednictwem np. repozytoriów lub czasopism, wyników badań naukowych w możliwie pełnym zakresie (w tym w publikacjach naukowych i danych badawczych), które powstały dzięki finansowaniu ze środków publicznych. Udostępniane publikacje i wyniki badań naukowych muszą być publikowane w formatach umożliwiających ich maszynowe przetwarzanie, z zachowaniem międzynarodowych standardów w zakresie metadanych, przy uwzględnieniu ewentualnych dodatkowych wytycznych wynikających z przepisów krajowych lub instytucjonalnych polityk otwartego dostępu.

Odpowiadając na *Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 w sprawie dostępu do informacji naukowej i jej ochrony* Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego realizuje, zgodnie z art. 4c ustawy o zasadach finansowania nauki, działania mające na celu upowszechnianie informacji o efektach finansowaniach nauki z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi informatycznych.

Zgodnie z art. 4c znowelizowanej ustawy o zasadach finansowania nauki Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego prowadzi System Informacji o Nauce w ramach Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym „POL-on”. System obejmuje dane o działalności badawczo-rozwojowej jednostek naukowych i jej efektach oraz zawiera powszechnie dostępne informacje o:

- 1) podstawowych danych jednostki naukowej;
- 2) publikacjach w czasopismach naukowych oraz monografiach naukowych lub w rozdziałach w monografiach naukowych autorstwa pracowników jednostki naukowej oraz publikacjach osób niebędących pracownikami jednostki, które afiliowały te publikacje do tej jednostki;
- 3) uzyskanych przez jednostkę naukową patentach i innych prawach ochronnych;
- 4) osiągnięciach artystycznych pracowników jednostki naukowej;
- 5) realizowanych krajowych i międzynarodowych projektach obejmujących badania naukowe lub prace rozwojowe;

- 6) laboratoriach badawczych;
- 7) wdrożonych systemach jakości;
- 8) zorganizowanych konferencjach naukowych;
- 9) nagrodach i wyróżnieniach otrzymanych przez jednostkę naukową i jej pracowników;
- 10) wydawanych przez jednostkę naukową czasopismach naukowych;
- 11) bibliotekach naukowych w jednostkach naukowych lub w uczelniach;
- 12) realizowanych inwestycjach, nieruchomościach będących w posiadaniu jednostki naukowej lub przez nią użytkowanych oraz infrastrukturze naukowo-badawczej i źródłach jej finansowania;
- 13) wyniku finansowym jednostki naukowej;
- 14) wdrożeniach wyników badań naukowych lub prac rozwojowych zrealizowanych w jednostce naukowej.

System obejmuje także informacje o:

- 1) czasopismach naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach;
- 2) cytowaniach publikacji zamieszczonych w polskiej bazie cytowań czasopism naukowych (POL-index), na podstawie informacji uzyskanych od redakcji lub wydawców czasopism naukowych i podmiotów prowadzących bazy bibliograficzne.

Kierunki działań

Zakres przedmiotowy

Mając na celu wdrożenie otwartego dostępu Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca deponowanie utworów powstałych w wyniku finansowania ze środków publicznych w ogólnodostępnych repozytoriach, w tym w szczególności:

1. Publikacji zamieszczonych w: czasopismach posiadających współczynnik wpływu i znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (tzw. część A wykazu czasopism naukowych MNiSW), punktowanych czasopismach nieposiadających współczynnika wpływu (tzw. część B wykazu czasopism naukowych MNiSW), czasopismach znajdujących się w bazie ERIH (tzw. część C wykazu czasopism naukowych MNiSW).
2. Recenzowanych publikacji w czasopismach naukowych niewymienionych w ww. wykazach.
3. Publikacji z recenzowanych materiałów z konferencji krajowych i międzynarodowych współfinansowanych ze środków publicznych.
4. Monografii naukowych, w tym monografii naukowych wieloautorskich.
5. Rozpraw doktorskich.

Powyższy katalog ma charakter otwarty i może być rozszerzany przez wszystkich interesariuszy w ramach określanych przez nich polityk otwartego dostępu.

W odniesieniu do danych badawczych Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca ich udostępnianie w ramach otwartego dostępu z uwzględnieniem zasad zarządzania informacją⁵, obejmujących przede wszystkim selekcjonowanie do publikacji tylko takich danych badawczych lub tylko tak opracowanych, które nie spowodują naruszenia tajemnic ani interesów związanych z komercjalizacją. Docelowo powszechny dostęp do wyników badań naukowych (w tym zawartych zarówno w publikacjach naukowych, jak i danych badawczych) finansowanych lub współfinansowanych ze środków publicznych powinien być ogólną zasadą, a stosowanie wyłączeń od tej zasady powinno wynikać z istnienia obiektywnych, uzasadnionych przesłanek. Warunkiem koniecznym upowszechniania publikacji i wyników badań naukowych w ramach otwartego dostępu jest pełne poszanowanie prawa autorskiego i praw pokrewnych, przepisów dotyczących baz danych oraz praw własności przemysłowej.

⁵ W terminologii UE stosowanej w ramach Programu Horyzont 2020 używa się w tym kontekście pojęcia „plan zarządzania danymi” (*data management plan*). Patrz: *Guidelines on Open Access to Scientific Publications and Research Data in Horizon 2020*.

W celu promocji dobrych praktyk oraz upowszechniania wiedzy na temat uwarunkowań prawnych i organizacyjnych dotyczących otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych niezbędne jest prowadzenie działań informacyjnych i szkoleniowych przez kluczowych interesariuszy – w tym agencje finansujące badania, jednostki naukowe i szkoły wyższe, w szczególności w zakresie prawnych i technicznych narzędzi wdrażania otwartego dostępu.

Z uwagi na fakt, iż realizacja polityki otwartego dostępu oznacza konieczność uwzględnienia wielu różnych aspektów technicznych, prawnych i organizacyjnych, przewiduje się, że nowe rozwiązania będą wprowadzane stopniowo, tzn. z uwzględnieniem okresu przejściowego, który pozwoli na wypracowanie optymalnych mechanizmów zarządzania zmianą. W opinii Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego okres dostosowawczy powinien trwać nie dłużej niż 2 lata od dnia opublikowania niniejszego dokumentu. W tym czasie możliwe jest przyjęcie przez wszystkich interesariuszy własnych polityk otwartego dostępu, wprowadzenie niezbędnych zmian instytucjonalnych oraz przetestowanie przez wszystkie jednostki naukowe i akademickie i krajowe instytucje finansujące badania rozwiązań o charakterze pilotażowym, które nie będą generować znacznych obciążeń finansowych, a zarazem umożliwią zdobycie doświadczeń i zweryfikowanie w praktyce założeń w zakresie wdrażania OD. Ponadto niezbędne jest prowadzenie w cyklu rocznym przez wszystkich interesariuszy szczegółowej oceny stanu wdrażania otwartego dostępu w każdej instytucji oraz określenie planu dalszych działań w tym zakresie.

Wdrażanie otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych wymaga podjęcia działań na szczeblu centralnym w zakresie koordynacji i pozyskania dodatkowych środków na ten cel w szczególności w budżecie nauki.

Zalecenia dla krajowych podmiotów finansujących badania naukowe ze środków publicznych

Mając na celu upowszechnianie wyników badań Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca, aby krajowe podmioty finansujące badania naukowe ze środków publicznych określiły własne polityki w zakresie otwartego dostępu oraz stosowały i upowszechniały zasady, zgodnie z którymi publikacje i dane badawcze powstające w wyniku finansowanych lub współfinansowanych przez nie badań znajdują się w otwartym dostępie. Polityki te powinny również służyć jako przykłady dobrych praktyk dla niezależnych podmiotów wspierających badania naukowe.

Z uwagi na złożony charakter działań dotyczących wprowadzania otwartego dostępu wdrażanie nowej polityki będzie odbywać się z uwzględnieniem okresu przejściowego, w którym wymienione podmioty wprowadzą odpowiednie zalecenia oraz wymogi raportowania w zakresie stosowania przez beneficjentów zasad otwartego dostępu.

Ponadto konieczne jest stopniowe przygotowanie środowiska naukowego na proponowane zmiany,

ze szczególnym uwzględnieniem działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca wprowadzenie rozwiązań umożliwiających realizację następujących postulatów:

- Uzyskanie finansowania w związku z prowadzeniem badań naukowych lub prac rozwojowych powinno się wiązać z zadeklarowaniem (na poziomie umowy o finansowanie) przez wskazanych w umowach beneficjentów zapewnienia otwartego dostępu do publikacji naukowych powstałych w jego wyniku oraz do raportowania działań w zakresie otwartego dostępu.
- Zalecane jest podjęcie przez NCBR i NCN działań w zakresie monitorowania upowszechniania przez beneficjentów otwartego dostępu do publikacji i danych powstałych w wyniku badań finansowanych lub współfinansowanych z budżetu tych agencji, zarówno w okresie przejściowym, jak i po jego zakończeniu.
- Otwarte udostępnienie publikacji naukowych dotyczy ostatecznych wersji wydawcy lub ostatecznych wersji autorskich utworów opublikowanych w formie artykułu w recenzowanym czasopiśmie naukowym lub w formie monografii. Konieczne jest opatrzenie udostępnianej publikacji zestawem metadanych bibliograficznych wskazujących w szczególności źródło finansowania badań stanowiących jej podstawę. Zaleca się zapewnienie otwartego dostępu do publikacji jak najszybciej, najlepiej natychmiast, lecz nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty jej opublikowania (dwunastu miesięcy w przypadku nauk społecznych i humanistycznych). Jednocześnie niezbędne jest uwzględnienie w tym kontekście zagadnień dotyczących komercjalizacji wyników projektów badawczych i innowacyjnych w celu zapewnienia ochrony wyników prac badawczych (np. stosowanie embargo czasowego w przypadku zgłoszenia patentowego).
- Wskazane jest przeanalizowanie przez krajowe podmioty finansujące badania naukowe ze środków publicznych możliwości uwzględnienia kosztów związanych z publikacją w otwartym dostępie (np. w przypadku wyboru drogi złotej) w ramach kosztów kwalifikowanych projektu.
- Zalecane jest zapewnienie otwartego dostępu libre (wolna licencja, np. licencja Creative Commons – Uznanie autorstwa lub Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach). Gdy nie jest to możliwe – należy rozważyć zapewnienie otwartego dostępu gratis.

Należy zaznaczyć, że użycie wolnych licencji (np. licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa lub Creative Commons – Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach), którymi zostaną objęte publikacje stanowiące rezultat badań finansowanych m.in. ze środków NCN i NCBR, nie powinno umniejszać uprawnień do własności intelektualnej przysługujących ich autorom.

Zalecenia dla jednostek naukowych i uczelni

W kontekście krajowych jednostek naukowych i uczelni należy podkreślić, iż poparcie dla wprowadzania zasad otwartego dostępu do publikacji naukowych w Polsce wyraziło Prezydium Polskiej Akademii Nauk (Stanowisko Prezydium PAN z dnia 3 listopada 2009 roku w sprawie Open Access) oraz Prezydium Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (wspólne Stanowisko Prezydium KRASP i Prezydium PAN z dnia 5 lipca 2013 r. w sprawie zasad otwartego dostępu do treści publikacji naukowych i edukacyjnych)⁶.

Dążąc do wszechstronnej realizacji polityki otwartego dostępu Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca jednostkom naukowym i uczelniom zapewnienie otwartego dostępu (z preferencją dla dostępu libre) do publikacji oraz dostępu do danych badawczych powstających dzięki finansowaniu lub współfinansowaniu ze środków publicznych. W tym celu konieczne jest opracowanie i przyjęcie instytucjonalnych polityk w zakresie otwartego dostępu na szczeblu jednostek naukowych lub uczelni. Polityki te w szczególności mogą zawierać zobowiązanie twórców publikacji naukowych powstających w wyniku finansowania ze środków publicznych do zamieszczenia ich w konkretnym repozytorium (chodzi o udostępnienie w repozytorium pełnego tekstu albo odniesienia-linku do takiego tekstu opublikowanego w ramach drogi złotej)⁷. Zobowiązanie to może być realizowane w oparciu o regulamin, o którym mowa w art. 86c ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 572, z późn. zm.)⁸.

W celu koordynacji polityki i działań w zakresie otwartego dostępu na szczeblu danej jednostki naukowej lub uczelni wskazane jest powołanie przez kierownika jednostki pełnomocnika do spraw otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych.

Konieczne jest również stopniowe przygotowanie pracowników naukowych na proponowane zmiany dotyczące wdrażania otwartego dostępu, ze szczególnym uwzględnieniem działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych prowadzonych przez macierzyste jednostki

⁶ W przywołanym Stanowisku Prezydium KRASP i Prezydium PAN jest mowa m.in. o tym, że: otwarty dostęp jest cenną inicjatywą, która sprzyja poszerzaniu współpracy naukowej i wykorzystaniu wyników badań; w celu wdrożenia otwartego dostępu konieczne jest przyjęcie odpowiednich uregulowań prawnych oraz procedur; preferowanym modelem otwartego dostępu powinna być droga zielona (deponowanie publikacji w repozytoriach).

⁷ Analogiczne rozwiązania zostały przyjęte przez Komisję Europejską w Programie Horyzont 2020.

⁸ Doświadczenia światowe wskazują, że wprowadzenie instytucjonalnych zobowiązań w macierzystych jednostkach autorów publikacji powoduje zmianę praktyk stosowanych przez wydawców, co skutkuje uwzględnianiem przez nich w szerszym zakresie zasad otwartego dostępu (zob. bazę SHERPA/ROMEIO i polityki wydawców <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>). Równocześnie jednak polityki otwartości powinny uwzględniać istniejące praktyki części wydawców, którzy oferują odpłatny dostęp otwarty w drodze złotej, a zarazem umożliwiają nieodpłatnie dostęp otwarty na drodze zielonej do autorskich wersji ostatecznych z zastrzeżeniem zachowania okresu embargo. Instytucjonalne polityki w zakresie otwartego dostępu powinny nakładać na pracowników naukowych obowiązek korzystania z tej możliwości.

naukowe lub uczelnie.

Ponadto wskazane jest tworzenie przez jednostki naukowe i uczelnie własnych repozytoriów instytucjonalnych lub tworzenie wspólnych repozytoriów⁹. Otwarte repozytoria stanowią jeden z kluczowych elementów nowoczesnego i efektywnego systemu dystrybucji wiedzy, zarządzania wiedzą oraz promocji instytucji naukowych, w związku z czym ich posiadanie leży w interesie wszystkich jednostek naukowych i uczelni.

Wybór sposobu realizacji działań mających na celu utworzenie repozytorium instytucjonalnego pozostaje w gestii jednostki naukowej lub uczelni. W szczególności, możliwe jest powierzenie prowadzenia własnego repozytorium instytucjonalnego innej instytucji (w tym jako części innego otwartego repozytorium), pod warunkiem jasnego oznaczenia go jako repozytorium danej jednostki naukowej lub uczelni i poinformowania o tym wszystkich pracowników naukowych.

W kontekście wdrażania otwartego dostępu należy podkreślić rolę bibliotek naukowych, które od lat biorą aktywny udział w promocji idei otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych, zapisują w elektronicznych bazach metadane publikacji zgodne z międzynarodowymi standardami, tworzą biblioteki i repozytoria cyfrowe prac naukowych oraz prowadzą działania mające na celu pozyskiwanie licencji na utwory chronione prawem autorskim. Biblioteki powinny pełnić istotną rolę w koordynacji działań w zakresie wdrażania otwartego dostępu, kontaktów z wydawcami i naukowcami, doradztwa, szkoleń i promocji, tworzenia i prowadzenia repozytoriów itd.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca zapewnienie otwartego dostępu do publikacji naukowych i danych stanowiących rezultat projektów badawczych finansowanych lub współfinansowanych ze środków publicznych poprzez ich udostępnienie przez autorów (w przypadku artykułów naukowych, w formie ostatecznej wersji wydawcy lub ostatecznej wersji autorskiej) np. w repozytorium jednostki macierzystej pierwszego autora albo autora korespondencyjnego (a w przypadku braku takiego repozytorium – w innym repozytorium) jak najszybciej, najlepiej natychmiastowo, lecz nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty ich publikacji (dwunastu miesięcy w przypadku nauk społecznych i humanistycznych).

Zalecane jest zapewnienie otwartego dostępu *libre*¹⁰ (wolna licencja, np. licencja Creative Commons – Uznanie autorstwa lub Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach). Gdy nie jest to możliwe – należy rozważyć zapewnienie otwartego dostępu *gratis*.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca, aby jednostki naukowe i uczelnie

⁹ W przypadku jednostek naukowych i uczelni, które posiadają własne biblioteki naukowe, zalecane jest uwzględnienie i wykorzystanie potencjału, wiedzy i doświadczenia tych bibliotek w zakresie tworzenia i prowadzenia repozytoriów.

¹⁰ Należy podkreślić, że udostępnienie utworu w modelu *libre* nie pozbawia autora praw osobistych i majątkowych oraz pozwala mu na dalsze dysponowanie utworem.

deponowały w repozytoriach, oprócz artykułów i książek naukowych, również innego typu materiały naukowe, takie jak: prace dyplomowe, doktoraty, raporty, materiały konferencyjne etc. – z uwzględnieniem konieczności uzyskania zgody autorów oraz pełnego poszanowania praw autorskich i praw pokrewnych, praw dotyczących baz danych oraz praw własności przemysłowej przy jednoczesnym respektowaniu zasady, iż powszechny dostęp do publikacji i wyników badań naukowych finansowanych lub współfinansowanych ze środków publicznych powinien być ogólną regułą, od której odstępstwa wymagają zaistnienia obiektywnych i uzasadnionych przesłanek.

Utworzeniu przez jednostkę naukową lub uczelnię repozytorium powinno towarzyszyć zapewnienie pracownikom danej instytucji informacji i wsparcia w zakresie otwartego dostępu, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii prawnych, organizacyjnych, technicznych i wizerunkowych.

Niezbędne jest monitorowanie przez każdą jednostkę naukową i uczelnię liczby publikacji i danych badawczych udostępnianych na zasadach otwartego dostępu w stosunku do wszystkich publikacji naukowych i danych tworzonych przez autorów afiliowanych w danej instytucji w celu uzyskania rzetelnej wiedzy na temat sposobu i zakresu realizacji polityki dotyczącej otwartego dostępu.

Ponadto, przed przystąpieniem do wdrażania polityki otwartego dostępu, niezbędne jest przeprowadzenie przez wszystkie jednostki naukowe i uczelnie korzystające z finansowania publicznego analizy pozwalającej na określenie aktualnego poziomu i wielkości zasobów naukowych udostępnianych przez badaczy pochodzących z tych instytucji. Na podstawie uzyskanych informacji możliwe będzie monitorowanie postępów we wdrażaniu otwartego dostępu na szczeblu poszczególnych instytucji oraz określenie zapotrzebowania na niezbędną infrastrukturę informatyczną w kontekście instytucjonalnych otwartych repozytoriów.

Zalecenia dla wydawców czasopism naukowych

Czasopisma naukowe finansowane ze środków na działalność upowszechniającą naukę (DUN), środków na działalność statutową oraz w ramach programów Ministra

Obecnie wydawanych jest w Polsce ponad 2100 czasopism naukowych, otrzymujących finansowanie bądź dofinansowanie ze środków DUN, środków na działalność statutową oraz w ramach programów MNiSW. W zdecydowanej większości czasopisma naukowe publikowane są w wersji papierowej.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wspiera wdrażanie otwartego dostępu przez czasopisma naukowe. Zgodnie z art. 25 ust. 4a znowelizowanej ustawy o zasadach finansowania nauki środki finansowe na realizację zadań mających na celu podniesienie poziomu naukowego i poziomu umiędzynarodowienia wydawanych czasopism naukowych oraz upowszechniania informacji o wynikach badań naukowych lub prac rozwojowych mogą uzyskać wyłącznie wydawcy czasopism, w tym uczelnie i jednostki naukowe, którzy zapewniają otwarty dostęp do

publikowanych czasopism przez sieć Internet. Dofinansowanie obejmuje w szczególności: 1) udział zagranicznych recenzentów w ocenie publikacji; 2) udział zagranicznych naukowców w składzie rady naukowej czasopisma; 3) stworzenie anglojęzycznych wersji wydawanych publikacji; 4) digitalizację publikacji i monografii naukowych w celu zapewnienia otwartego dostępu do nich przez sieć Internet; 5) wdrożenie procedur zabezpieczających oryginalność publikacji naukowych.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca wydawcom czasopism naukowych uzyskujących finansowanie ze środków publicznych stosowanie otwartego dostępu w modelu libre.

W celu wdrożenia otwartego dostępu wymagane jest, aby publikacje i zasoby naukowe były dostępne nie tylko w sensie prawnym, ale również technicznym. Oznacza to przede wszystkim łatwość ich wyszukania za pomocą różnorodnych kryteriów. Aby to osiągnąć, niezbędne jest udostępnianie publikacji wraz z prawidłowymi metadanymi i bibliografią załącznikową pozwalającą na automatyczną analizę cytowań oraz umożliwienie nieograniczonej wymiany tych metadanych z innymi systemami za pomocą uznanych standardów, takich jak protokół OAI-PMH.

Opisane wymogi powinny dotyczyć również podmiotów ubiegających się o środki finansowe w ramach programów Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Planuje się, że także w tym przypadku dofinansowanie obejmować powinno wyłącznie czasopisma wydawane w modelu otwartym libre na opisanych zasadach oraz czasopisma, które podejmą zobowiązanie do zmiany modelu wydawniczego na model otwarty libre w ciągu 6 miesięcy od daty otrzymania dofinansowania.

Działania wspierające Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Oprócz wspomnianych wyżej działań związanych z wdrażaniem polityki otwartego dostępu Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego podejmie również następujące działania:

- W celu zapewnienia otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych powstałych w jednostkach naukowych i uczelniach ulegających likwidacji lub niemogących zapewnić pracownikom dostępu do własnych bądź współdzielonych repozytoriów Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – w miarę dostępnych środków finansowych – podejmie działania zmierzające do utworzenia krajowego „repozytorium sierocego”. W tym kontekście możliwe jest również rozważenie wykorzystania i rozwoju istniejących rozwiązań i infrastruktury informatycznej w zakresie otwartego dostępu.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przedstawi zalecenia dotyczące wymagań technicznych dla repozytoriów instytucjonalnych mające na celu zapewnienie trwałości zasobów repozytoriów oraz dostępu do nich, a także zgodności repozytoriów ze standardami oraz ich interoperacyjności. Działania standaryzacyjne będą sprzyjać rozwojowi polskich

repozytoriów, które będą mogły stać się częścią sieci repozytoriów europejskich i światowych. Wymogi techniczne dotyczące prowadzenia repozytoriów powinny uwzględniać kwestię metadanych zasobów repozytoriów (zgodność z europejskimi i światowymi standardami, takimi jak Dublin Core, OpenAIRE Guidelines, wymiana metadanych za pomocą protokołu OAI-PMH) oraz wzorcowe postanowienia licencyjne, które w przypadku zakończenia działalności przez jednostkę i likwidacji jej repozytorium instytucjonalnego umożliwiałyby wieczystą archiwizację i udostępnianie zdeponowanych zasobów również w innym repozytorium.

- MNiSW rozważy zasadność podjęcia działań zmierzających do zapewnienia jednostkom naukowym możliwości wykorzystania wspólnych rozwiązań informatycznych wraz z usługami hostingowymi, wspierających tworzenie i zarządzanie repozytoriami oraz zapewniających użytkownikom dostęp do gromadzonych w nich danych, co w istotny sposób mogłoby ograniczyć koszty związane z koniecznością stworzenia dedykowanego oprogramowania i zapewnienia utrzymania aplikacji oraz niezbędnej infrastruktury technicznej. Udostępniane rozwiązania powinny zapewnić jednostce lub grupie jednostek naukowych bądź uczelni możliwość samodzielnego zarządzania swoim repozytorium przy zachowaniu logicznej integracji danych i dostępu do nich.

Publikacje w czasopismach nieotrzymujących finansowania ze środków publicznych

Istotną część dorobku polskich naukowców stanowią publikacje w czasopismach naukowych, które nie otrzymują finansowania ze środków publicznych. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca autorom lub współautorom podjęcie działań mających na celu umożliwienie otwartego dostępu do artykułów naukowych publikowanych przez nich w zagranicznych czasopismach naukowych, na drodze złotej lub zielonej z uwzględnieniem ewentualnego okresu embargo, przy czym należy dążyć do tego, aby:

- deponowanie artykułów przez autorów w repozytoriach było możliwe jak najszybciej, najlepiej natychmiast, a w żadnym wypadku nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty ich publikacji (dwunastu miesięcy w przypadku nauk społecznych i humanistycznych).
- możliwość deponowania dotyczyła co najmniej ostatecznej wersji autorskiej.

W szczególności Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego poleca uwadze autorów i współautorów fakt, że część wydawców czasopism nieotrzymujących finansowania ze środków publicznych umożliwia polskim autorom (współautorom) udostępnienie ostatecznych wersji autorskich publikacji w wybranych repozytoriach bezpłatnie, po upływie określonego terminu od daty publikacji¹¹. MNiSW zaleca autorom (współautorom) skorzystanie z tej możliwości wszędzie

¹¹ Zob. przyp. 8 dotyczący bazy SHERPA/ROMEEO.

tam, gdzie nie jest możliwe pokrycie opłat autorskich (ang. article processing charges) za natychmiastowy otwarty dostęp na drodze złotej. Wskazane jest przy tym upewnienie się, czy dany wydawca nie oferuje polskim autorom lub współautorom możliwości publikacji ich tekstu w otwartym dostępie na drodze złotej bez bezpośredniego ponoszenia kosztów przez autora lub instytucję naukową i skorzystanie z niej w przypadku, gdy jest to możliwe¹².

Książki naukowe

Możliwość wdrażania otwartego dostępu przez wydawnictwa naukowe wynika z potencjalnych korzyści związanych z szerszym upowszechnianiem publikacji, jednakże z drugiej strony niezbędne jest uwzględnienie również aspektów ekonomicznych dotyczących zapewnienia finansowania bieżącej działalności wydawnictw. Z tego względu MNiSW rekomenduje wymianę dobrych praktyk w tym zakresie, poszukiwanie możliwości optymalizacji modeli biznesowych funkcjonowania wydawnictw naukowych oraz rozważenie możliwości stosowania embargo. Uzgodnione między stronami embargo równoważy interes społeczny z biznesowym.

Rozprawy doktorskie

MNiSW zaleca, aby jednostki naukowe i uczelnie umożliwiały autorom rozpraw doktorskich udostępnianie tych rozpraw w repozytoriach zarówno przed, jak i po obronie, na zasadach wolnych licencji, pod warunkiem uzyskania ich zgody.

Wymóg publicznego udostępniania rozpraw na 10 dni przed obroną każdemu zainteresowanemu, we wskazanym przez jednostkę naukową miejscu złożenia, wynika z obecnych przepisów. Uzasadnieniem tego obowiązku jest publiczny charakter obrony – każdy może w niej uczestniczyć i zadawać pytania, wobec czego każdy powinien mieć możliwość zapoznania się z rozprawą. Realizowanie wymogu udostępniania wersji elektronicznej rozprawy doktorskiej za pośrednictwem repozytorium (z wyłączeniem prac objętych ochroną informacji niejawnych lub w innych szczególnie uzasadnionych przypadkach) będzie służyć upowszechnianiu standardów transparentności i wysokiej jakości doktoratów w polskiej nauce.

MNiSW rozważy wprowadzenie regulacji umożliwiających dostęp do rozpraw doktorskich w ramach ustawy o stopniach naukowych poprzez wprowadzenie obowiązku udostępniania rozpraw w wersji elektronicznej w otwartym repozytorium gratis lub libre nie tylko na 10 dni przed obroną, ale również po obronie, przy czym z tego obowiązku wyłączone powinny być rozprawy:

- których przedmiot jest objęty ochroną informacji niejawnych;
- mające formę maszynopisu książki (przez co należy rozumieć manuskrypt przyjęty do druku, ewentualnie do wydania elektronicznego), książki wydanej, spójnego tematycznie zbioru

¹² Możliwości publikowania w otwartym dostępie dla polskich autorów oferowane są przez wydawców światowych np. w ramach usługi Springer Open Choice czy Wiley Open Access.

rozdziałów w książkach wydanych lub spójnego tematycznie zbioru artykułów opublikowanych lub przyjętych do druku w czasopiśmie naukowych.

Dane badawcze

Zgodnie z *Zaleceniem Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 w sprawie dostępu do informacji naukowej i jej ochrony* dążenie do zapewnienia otwartego dostępu do wyników badań finansowanych ze środków publicznych powinno również dotyczyć danych badawczych¹³. Należy przy tym dołożyć wszelkich starań, aby zbiory danych zostały oznaczone w sposób umożliwiający ich łatwe zidentyfikowanie oraz zaopatrzone w dodatkowe informacje umożliwiające ich właściwą kategoryzację, ocenę i wykorzystanie. Celem udostępniania danych badawczych powstałych w wyniku finansowania publicznego jest podnoszenie jakości danych naukowych, ograniczenie konieczności powielania badań, przyspieszenie postępu naukowego, wspieranie innowacyjności przedsiębiorstw, walka z nadużyciami w dziedzinie nauki oraz umożliwienie ponownego wykorzystania danych. Należy przy tym uwzględnić kwestie związane z ochroną danych osobowych, tajemnicą przedsiębiorstwa, bezpieczeństwem narodowym, uzasadnionymi interesami handlowymi oraz prawami własności intelektualnej. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca jednostkom naukowym oraz indywidualnym badaczom udostępnianie danych badawczych z uwzględnieniem rozwiązań oraz światowych trendów i dobrych praktyk w zakresie otwartego udostępniania danych badawczych.

MNiSW podejmie dalsze działania w następujących obszarach:

- analiza sytuacji w zakresie przechowywania, przetwarzania, dystrybucji i udostępniania danych badawczych w polskim systemie nauki, z uwzględnieniem różnic między obszarami wiedzy, dziedzinami nauki oraz dyscyplinami naukowymi;
- identyfikacja dobrych praktyk, strategii i polityk dotyczących otwartego dostępu do danych badawczych na świecie;
- przeprowadzenie konsultacji z kluczowymi interesariuszami, z uwzględnieniem różnic między obszarami wiedzy, dziedzinami nauki oraz dyscyplinami naukowymi.

¹³ Zgodnie z dokumentem Komisji Europejskiej pt. *Guidelines on Open Access to Scientific Publications and Research Data in Horizon 2020* z dnia 11 grudnia 2013 roku, dane badawcze to informacja, w szczególności zebrane fakty, liczby, które mogą posłużyć badaniom i być traktowane jako podstawa do dalszego wnioskowania, dyskusji lub obliczeń. Przykładowe dane obejmują: statystyki, wyniki eksperymentów, pomiarów, obserwacji wynikających z badań terenowych, ankiety, nagrania wywiadów i zdjęcia (http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf).

Infrastruktura informatyczna repozytoriów i czasopism naukowych

W celu umożliwienia wprowadzania otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce oraz ograniczenia początkowych kosztów tego procesu dla wydawców czasopism naukowych, jednostek naukowych i instytucji finansujących badania, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego rozważy możliwość zarekomendowania dla środowiska naukowego:

- wolnego i otwartego oprogramowania opartego o istniejące standardy, pozwalającego na prowadzenie otwartych czasopism naukowych, wraz z usługą hostingową;
- wolnego i otwartego oprogramowania opartego o istniejące standardy, pozwalającego na prowadzenie otwartych repozytoriów wraz z usługą hostingową.

W celu maksymalizacji efektów wdrażania polityki otwartego dostępu niezbędne jest wypracowanie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego we współpracy z kluczowymi interesariuszami optymalnego modelu udostępnienia i utrzymania niezbędnej infrastruktury informatycznej, w tym repozytoriów instytucjonalnych. Ważnym wyzwaniem w tym kontekście jest zapewnienie utrzymania i rozwoju infrastruktury pozwalającej na długoterminowe i bezpieczne przechowywanie i udostępnianie publikacji i wyników badań naukowych w otwartym dostępie.

Wskazane jest w szczególności rozważenie możliwości wykorzystania efektów realizacji programów i projektów, finansowanych dotychczas ze środków budżetowych, związanych z rozwojem infrastruktury informatycznej nauki i systemów zarządzania informacją naukową, w celu optymalizacji mechanizmów zarządzania repozytoriami i zapewnienia narzędzi pozwalających na zawansowaną eksplorację publikacji i wyników badań naukowych.

W kontekście tworzenia i rozwijania infrastruktury informatycznej na potrzeby otwartego dostępu, w tym w szczególności otwartych repozytoriów, należy podkreślić konieczność zapewnienia bezpieczeństwa i trwałości otwartych repozytoriów oraz przechowywanych zasobów.

Zarządzanie i koordynacja

Planowanie i koordynację strategiczną działań na rzecz otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych zapewnia MNiSW. Podstawowe zadania w tym zakresie obejmują:

- koordynację polityk w zakresie otwartego dostępu w skali krajowej i międzynarodowej;
- koordynację strategiczną działań wymienionych w *Zaleceniu Komisji z 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony*;
- współpracę z Komisją Europejską w kwestiach dotyczących dostępu do informacji naukowej, z uwzględnieniem określenia wspólnych zasad i norm, środków wdrażania oraz nowych sposobów upowszechniania wyników badań i dzielenia się nimi w Europejskiej Przestrzeni Badawczej;

- wspieranie istniejących oraz powstających krajowych inicjatyw związanych z otwartym dostępem do publikacji i wyników badań naukowych – z uwzględnieniem dostępności środków finansowych w budżecie nauki;
- prowadzenie – we współpracy z NCN, NCBR i innymi podmiotami – skoordynowanych działań mających na celu realizację polityki otwartego dostępu w Polsce;
- monitorowanie postępów we wdrażaniu postanowień i rekomendacji w zakresie zapewnienia otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych.

Ponadto w wyniku analizy potrzeb i możliwości finansowych dotyczących otwartego dostępu zostanie opracowany optymalny model koordynacji działań w zakresie otwartego dostępu w Polsce. W okresie przejściowym (24 miesiące od daty publikacji niniejszego dokumentu) koordynację działań operacyjnych zapewni Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Następnie, w oparciu o analizę wyników w zakresie wdrażania otwartego dostępu w okresie przejściowym, będzie możliwe przyjęcie rozwiązań docelowych zapewniających koordynację działań operacyjnych na szczeblu krajowym.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego we współpracy z Narodowym Centrum Nauki i Narodowym Centrum Badań i Rozwoju będzie monitorować postęp realizacji działań związanych z wdrażaniem otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce. Konieczność monitorowania realizacji efektów polityki otwartego dostępu dotyczy również jednostek naukowych i uczelni, które powinny prowadzić coroczny przegląd w tym zakresie. W oparciu o analizę przebiegu procesu wdrażania w okresie przejściowym NCN i NCBR przedstawią MNiSW, najpóźniej w okresie 2 lat od momentu opublikowania niniejszego dokumentu, propozycje mierników stopnia realizacji kluczowych celów w zakresie zapewnienia otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych przez beneficjentów NCN i NCBR.

Ponadto w ciągu 12 miesięcy od daty przyjęcia niniejszego dokumentu MNiSW dokona pierwszej ewaluacji sposobu i poziomu realizacji wdrażania otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce oraz przedstawi raport zawierający podsumowanie postępów w tym zakresie. Raport będzie prezentował rekomendacje dalszych działań i rozwiązań dotyczących otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych z uwzględnieniem dotychczasowych doświadczeń. Następnie, po zakończeniu okresu przejściowego, zostanie przedstawione przez MNiSW, w oparciu m.in. o informacje sprawozdawcze uzyskane od kluczowych interesariuszy, podsumowanie dotychczasowych prac, osiągnięć i napotkanych problemów oraz zostaną zaproponowane ewentualne dalsze działania zmierzające do pełnej realizacji polityki otwartego dostępu.